

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

UKRAINIAN MUSIC FOLKLORE AS A MEANS OF EDUCATION OF CULTURE OF BEHAVIOR OF YOUNG SCHOOLS

Український музичний фольклор є важливим засобом виховання культури поведінки учнів початкової школи. У статті розкриваються особливості використання українського музичного дитячого фольклору на уроках музичного мистецтва, висвітлюється роль музичного фольклору у формуванні культури поведінки молодших школярів. Автори наводять приклади використання українських народних пісень, ігор, хороводів, які сприяють вихованню культури поведінки учнів початкової школи. На основі аналізу збірника В. Верховинця «Весняночка» автори пропонують дієві форми та методи використання дитячого ігрового фольклору для формування моральних цінностей учнів.

Ключові слова: український музичний фольклор, культура поведінки учнів, молодші школярі, музичне мистецтво, музична гра, народна пісня.

украинских народных песен, игр, хороводов, которые способствуют воспитанию культуры поведения учащихся начальной школы. На основе анализа сборника В. Верховинца «Весняночка» авторы предлагают действенные формы и методы использования детского игрового фольклора для формирования нравственных ценностей учащихся.

Ключевые слова: украинский музыкальный фольклор, культура поведения учащихся, младшие школьники, музыкальное искусство, музыкальная игра, народная песня.

Ukrainian musical folklore is an important means of raising the culture of behavior for elementary school students. The article reveals the peculiarities of the use of Ukrainian folk music folk music in music art lessons, highlights the role of musical folklore in shaping the culture of behavior of junior pupils. The authors cite examples of the use of Ukrainian folk songs, games, round dances, which promote the culture of behavior of elementary school students. In the process of the collection's collection of V. Verhovinets "Vesnianochka", the authors of the publication of the works on the use of children's play folklore for the formation of students' moral values.

Key words: Ukrainian musical folklore, student behavior culture, junior schoolchildren, musical arts, musical game, folk song.

УДК 784. 4:78.07

Ткачук С.М.,

викладач кафедри музичних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

Раковець С.В.,

викладач кафедри музичних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

Український музичний фольклор являється важним средством воспитания культуры поведения учащихся начальной школы. В статье раскрываются особенности использования украинского музыкального детского фольклора на уроках музыкального искусства, освещается роль музыкального фольклора в формировании культуры поведения младших школьников. Авторы приводят примеры использования

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства надзвичайно важливою є проблема формування культури поведінки покоління, що підростає. Загальновідомо, що фундамент культури поведінки закладається ще в дошкільному та молодшому шкільному віці. Наукові дослідження переконливо доводять, що український музичний фольклор володіє невичерпною скарбницею виховних засобів, які здатні підвищити культуру поведінки учнів початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність використання народнопоетичної творчості в освітньому процесі початкової школи досліджували С. Домбровський, Г. Іванюк, В. Костів, О. Неживий, О. Ростовський, Р. Скульський, Г. Сутрина, Б. Тимків, В. Хрущ та інші.

Педагогічні умови засвоєння традиційної звичаєвої культури і фольклору стали предметом дослідження В. Стрельчук і Л. Шемет.

С. Кравченко та О. Жорнова вважали музичний фольклор, звичаї та обряди своєрідними духовними підвалинами національного розвитку, найкращими досягненнями народу в ідейному, моральному й естетичному вихованні.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та дослідження виховного значення українського музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук оптимальних способів гуманізації виховання для ефективного формування культури поведінки підростаючого покоління є одним із головних завдань педагогічної науки й практики. Зниження культурно-морального рівня суспільства зумовлює необхідність знаходження нових підходів і способів формування культури поведінки особистості, особливо в контексті загальнолюдських цінностей і норм.

Початковій ланці освіти і першому вчителю відводиться особливе, значуще місце в процесі навчання та становлення особистості дитини. Головна функція виховання полягає в тому, щоб сформувати в молодого покоління моральну свідомість, стійку моральну поведінку й моральні почуття в контексті сучасного способу життя; утвердити активну життєву позицію кожної людини, яка звикла керуватися у своїх вчинках, діях, відносинах почуттям громадського обов'язку [1, с. 38].

З правилами поведінки необхідно починати ознайомлювати дітей з раннього віку і продовжувати це робити протягом усього подальшого життя. Беручи за основу вже набуті дітьми навички культурної поведінки (вияви ввічливості, уваги і симпатії до однолітків та дорослих, елементарні навички надання допомоги, привітні форми

спілкування), потрібно навчити розуміти зміст і значення певних правил етичної поведінки людини і в зрозумілій школярам формі розкривати їх [4, с. 5].

Культура поведінки – це дотримання основних вимог і правил людського співжиття, вміння правильно спілкуватися з іншими людьми. Культура поведінки відбиває моральні вимоги суспільства, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії учнів. Опановані людиною правила трансформуються у вихованість особистості [2, с. 23].

Український народ споконвіку відрізнявся своїми мистецькими здібностями. Емоційна насиченість української традиційної культури, невичерпна енергія, завзяття, високий мистецький рівень яскраво відображають світогляд, естетичні вподобання, саму психологію українського народу. Фольклорна спадщина рідного краю здатна наближати дітей до національних духовних глибин, розширювати їх культурний діапазон.

«Українці, обдаровані природою великими музичними здібностями і поетичним талантом, мають, порівняно з іншими східнослов'янськими народами, найбагатшу, найрозвиненішу народну поезію», – наголошує у своїх дослідженнях М. Стельмахович [5, с. 20].

У засвоєнні висот громадянської культури великого значення набуває знайомство з музичним фольклором. Тисячоліттями шліфувалися народні мелодії, що виникали як узагальнення емоційно насичених мовних інтонацій.

Виховання і навчання здавна базувалося на пісенному жанрі дитячого фольклору: утішках, пестушках, забавлянках, колискових та жартівливих піснях, колядках, щедрівках, веснянках. За допомогою народної творчості формувалися естетичні смаки дитини, відбувалося морально-естетичне становлення та розвиток особистості.

Музична народна творчість є складовою частиною світового фольклору. Використання її на уроках музичного мистецтва у початкових класах відіграє значну роль у процесі прилучення покоління, що підростає, до народного мистецтва, розвиває музично-естетичні здібності школярів. Завдання вчителя музики полягає в тому, щоб уже з перших уроків не лише пробудити в учнів музичні задатки, які сприятимуть свідомому засвоєнню народнопісенної творчості, а й засобами фольклору прививати дітям культуру поведінки.

Серед українського музичного фольклору можна знайти безліч творів, які навчають шанобливо ставитися до старших, любити та поважати рідних, виховують моральні якості. Наприклад, з піснею – одним із найбільш поширених жанрів дитячого фольклору – дитина зустрічається вже в перші дні свого життя, набагато раніше, ніж сама навчиться говорити і співати. Під звуки колискової складаються перші уявлення дитини про світ, перші відчуття радості і задоволення життям.

Основна мета колискових або, як їх ще називають, материнських пісень – заспокоїти дитину, зробити її сон міцним і здоровим.

Ласкавий кіт, що своїм муркотінням заспокоює дитину, зустрічається в багатьох піснях:

Котику сіренький, котику біленький,
Коте волохатий, не ходи по хаті.
Не ходи по хаті, не буди дитяти ...

Проте, звертаючись у пісні до kota, матері застерігають усіх членів родини, що вони повинні поводити себе тихо, бо дитина спить і їй потрібна тиша.

Шанобливого ставлення до ближніх навчають колядки та щедрівки. Структура таких пісень, як правило, двочастинна. Вони складаються із заспіву і приспіву. Саме у приспіві часто лунають формули побажань та звертань на зразок: «Щедрий вечір», «Святий вечір!», «Добрим людям на здоров'я!». В колядках господарям бажають багатства, здоров'я, родині – щастя.

Таким чином, через колядки та щедрівки з давних-давен навчали дітей шанобливо звертатися до старших. А ще особлива шана була хлібові, в який вкладена велика праця хлібороба. Хліб називали лагідно хлібчиком. Вивчаючи поспівку «Печу-печу хлібчик», учні можуть показувати рухами процес замішування та випікання хліба. Передувати розучуванню поспівки має виховна бесіда про те, як треба поводитися із хлібом.

Толерантного поводження навчали і веснянки: наприклад, подоляночка, перш ніж обрати собі пару, вклонялася, запрошуючи до танцю. В ході роботи над піснею школярі з'ясовують, що подоляночка чистенько вмивала своє личко, чепурилася перед тим, як водити хоровод. Для українців характерна чистота – і це знайшло своє відображення у музичному фольклорі.

У процесі виховання культури поведінки молодших школярів педагоги часто звертаються до «Весняночки» В. Верховинця, де можна знайти безліч прикладів формування моральних цінностей. Гортаючи сторінки збірки, легко помітити, що до неї увійшли ігри, здатні посісти важливе місце в процесі виховання культури поведінки. Зокрема, широко побутує серед дітей дошкільного і молодшого шкільного віку такий жанр дитячого музичного фольклору як мирилки – невеличкі пісеньки, які розраховані на те, щоб забути недавню сварку, відновити товариські стосунки:

Мир – миром,
Пироги з сиром,
Вареники в маслі –
Будем жити прекрасно [3, с. 17].

У коротеньких мелодіях висміюється сварка:
Ладки, ладки, посварились бабки.
За що? – За кисіль,
Що наївся Василь [3, с. 25].

Музична гра «Гляньте всі» закликає слідкувати за своїм зовнішнім виглядом:

Гляньте всі, Галя йде
І маленьких діточок
У садочок наш веде.

Всі чистесенькі, чепурнесенькі... [3, с. 69].

Вивчаючи з молодшими школярами музичну гру «Равлик-павлик», можна зазначити, що гра вчить нас ділитися з ближнім, бути добрим, чемним. Такою ж повчальною є гра «Сидить Василь»: Василько дражнив котика – котик його вкусив. Гра вчить:

<...> а дзусь, кошеня, не займай ти Василя.

Та й ти, синку, не пустуй і котика не дратуй.

Мурчик цілу ніч не спав, все за мишками ганяв,
Йди його перепроси, йому кашки принеси»

[3, с. 41].

Виховні моменти у цій грі присутні у кожному рядку тексту: якщо завинив – перепроси; не дражнись – не будеш страждати.

Цікавою та повчальною для учнів є музична гра-танець «Старий батько»: «Старий батько сидить коло хати та вчить внука маленького чолом віддавати» [3, с. 79]. Кожен із учнів, хто виконує роль внука, має чемно вклонитися кожному гостю, а той своєю чергою шанобливо вітає внука.

Працюючи над «Весняночкою», В. Верховинець поставив перед собою конкретні завдання, суть яких полягає у вихованні «фізично здорового, етично стійкого та інтелектуально розвинутого майбутнього члена суспільства» [3, с. 2]. Автор збірки доводить, що «завдяки українському музичному фольклору можна виховати у дитині всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хоті-

лося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням» [3, с. 4].

Активізувати освітній процес, поліпшити сприймання матеріалу шляхом унаочнення, мультиплікацій, музики, відео може допомогти використання на уроках музичного мистецтва мультимедійних технологій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Одним із важливих завдань музичного виховання є формування музичної культури та культури поведінки школярів у процесі вивчення ними творів дитячої народної музичної творчості. Надзвичайно важливо організувати освітній процес так, щоб максимально сприяти розвитку в учнів позитивної «Я-концепції», впевненості у своїх силах, відкритості, гуманності, толерантності. Подальші дослідження, на нашу думку, слід спрямовувати на більш ширше використання українського музичного фольклору у формуванні культури поведінки учнів початкових класів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Наук. видання. К.: Либідь. 2006. С. 38–47.
2. Бондаревська Є.В. Сенс і стратегія особистісно-орієнтованого виховання. Педагогіка. 2011. № 1. С. 17–24.
3. Верховинець В.М. Весняночка. 5-е вид. К.: Муз. Україна, 1989. 342 с.
4. Грицай М., Бойко В. Українська народнопісенна творчість. К.: Вища шк., 2013. 359 с.
5. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. Київ, 1996. 86 с.